

VALTAKUNNALLINEN NUORISOTYÖN JA -POLITIIKAN OHJELMA 2017–2019

Sisällys

1. JOHDANTO.....	2
1.1. Ohjelman kivijalka	2
1.2. Toimintaympäristö	2
1.3. Ohjelman toteuttamisen keinovalikoima	3
1.4. Kenen ohjelma?	4
1.5. Ohjelman valmistelu.....	4
2. KESKEISET YHTEEN SOVITETTAVAT NUORISOPOLIITTISET TAVOITTEET JA TOIMENPITEET	8
2.1. Jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen.....	8
2.2. Nuorten työllistymistäidot ovat vahvistuneet ja syrjäytyminen vähenee	10
2.3. Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lisätään	13
2.4. Yhä harvemmillä nuorella on mielenterveysongelmia ehkäisevän toiminnan ansiosta	15
2.5. Nuori saa riittävää neuvontaa ja muuta tukea itsenäiseen asumiseensa	17
3. SUOMEN TAVOITTEET NUORISOALAN KANSAINVÄLISELLE JA EUROOPPALAISLLE YHTEISTYÖLLE.....	19
3.1. Nuorisotyöntekijöiden osaamisen kehittäminen	20
3.2. Digitaalisen nuorisotyön kehittäminen	21
3.3. Nuorisoalan tiedon tuottaminen.....	22
4. PAINOPISTEET NUORISOALAN OSAAMISKESKUSTEN HYVÄKSYMISELLE	23
4.1. Osaamiskeskukset nuorisolaissa	23
4.2. Osaamiskeskusten valintaprosessi	23
4.3. Osaamiskeskusten painopisteet vuosille 2018–2019.....	24
Nuorten osallisuus	24
Nuorten sosiaalinen vahvistaminen	24
Verkossa tapahtuva nuorisotyö sekä nuorten tieto- ja neuvontapalvelut.....	24
Nuorisotyön laadun ja menetelmien kehittäminen	24
5. OHJELMAN SEURANTA JA ARVIOINTI	25

1. JOHDANTO

1.1. Ohjelman kivijalka

Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma on lakisääteinen, valtioneuvoston nelivuotiskausittain hyväksymä poikkihallinnollinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Ohjelmassa hallitus määrittelee nuorisopoliittiset tavoitteensa hallituskauden ajaksi. Ohjelmat hyväksytään valtioneuvoston periaatepäätöksinä. Ohjelman oikeusperusta on voimassa olevassa nuorisolaissa 1285/2016. Lakiin sisältyvän siirtymäsäännöksen vuoksi nyt käsillä oleva ohjelma laaditaan vuosiksi 2017–2019. Lain 5 §:n säädöstä ohjelmasta täydentää valtioneuvoston 13.4.2017 voimaan tullut asetus nuorisotyöstä ja politiikasta (211/2017).

Asetuksen mukaisesti nuorisotyön- ja politiikan ohjelma sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden määrittelemät tavoitteet ja toimenpiteet, joilla ne toimialallaan edistävät nuorisolain 2 §:n mukaisten tavoitteiden toteuttamista ohjelmakaudella. Lisäksi ohjelma sisältää nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjaukset, mukaan lukien painopisteet nuorisolain 19 §:n mukaisten nuorisualan osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle. Ohjelma myös asettaa kansalliset tavoitteet nuorisualan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle.

Valtakunnallisen ohjelman lähtökohtana ja viitekehyksenä on pääministeri Juha Sipilän hallituksen 29.5.2015 antama strateginen ohjelma. Osana strategisen hallitusohjelman toteutusta hallitus toimeenpanee 26 kärkihanketta, jotka jakautuvat viidelle painopistealueelle, joista huomattava osa sisältää lapsiin ja nuoriin ikäryhmänä kohdistuvia tavoitteita ja toimenpiteitä. Valtakunnallinen ohjelma täydentää jo olemassa olevaa perustoimintaa ja kärkihankkeita.

Uusi nuorisolaki tuli voimaan 1.1.2017. Siten ensimmäisen valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman toteutusaikaa on noin kaksi vuotta. Hallitus on jo toimintansa puolivälitarkastelussa keväällä 2017 linjannut keskeiset tavoitteensa, joilla se loppukaudellaan edistää nuorten kasvu- ja elinoloja. Siksi valtakunnallisessa ohjelmassa etusijalle on asetettu toimenpiteet ja tavoitteet, joissa on mahdollista saavuttaa selvää edistymistä jäljellä olevan hallituskauden aikana. Ohjelmassa keskitytään hallituksen linjausten toimeenpanoon horisontaalisen nuorisopolitiikan toimeenpanon näkökulmasta.

Valtakunnallinen ohjelma kattaa kaikki nuorisolain tarkoittamat alle 29-vuotiaat nuoret. Ohjelman painopisteet kuitenkin kohdistuvat erityisesti nuoruuden ydinalueeseen, eli noin 12–25-vuotiaiden nuorten elinolojen kehittämiseen.

1.2. Toimintaympäristö

Nuoret ovat monimuotoinen väestöryhmä, johon kuuluvia yhdistää pääasiassa tiettyyn ikäryhmään kuuluminen. Muutoin nuorten polku itsenäistymiseen etenee erilaisista sosiaalisista ja taloudellisista lähtökohdista sekä erilaisista perherakenteista käsin. Nuoria asuu niin maaseudulla, haja-asutusalueilla kuin kaupungeissakin. Nuoret koostuvat eri sukupuolista sekä vammaisista ja vammattomista nuorista. Nuoriin kuuluu paitsi valtaväestöä, myös maahanmuuttajanuoria, alkuperäiskansa saamelaisiin kuuluvia nuoria,

romaninuuria sekä muita kieli- ja kulttuurivähemmistöjä. Nuorten elämäkatsomukset eivät ole yhtenäisiä, nuorilla on esimerkiksi erilaisia maailmankatsomuksellisia, aatteellisia ja uskonnollisia näkemyksiä sekä seksuaalisia suuntautumisia ja sukupuoli-identiteettejä.

Maailmassa on nuoria enemmän kuin koskaan aikaisemmin. On arvioitu, että maailman väestöstä yli 1,8 miljardia on 10–24-vuotiaita. Suurin nuorisoväestö on vähiten kehittyneissä maissa: niissä lapset ja varhaisnuoret muodostavat väestön enemmistön. Myös maailmanlaajuisissa muuttovirroissa, joista osa kohdistuu Eurooppaan nuoret muodostavat suuren ryhmän. Monilla alueilla, esimerkiksi Pohjois-Afrikassa ja Välimeren ympäristössä nuoret ovat yhteiskunnallisen muutoksen polttopisteessä ja usein myös yhteiskunnallisen muutoksen moottoreita. Maailman lasten ja nuorten tulevaisuudennäkymiin ja kestäväen kehityksen mahdollisuuksiin vaikuttavat globaalit kehityskaaret, joihin Yhdistyneiden kansakuntien kestäväen kehityksen agenda (Agenda 2030) pyrkii vaikuttamaan. Suomi on sitoutunut kyseisen ohjelman toimeenpanoon. Euroopan tasolla nuorten, ja sitä kautta eurooppalaisen nuorisopolitiikan, polttavia kysymyksiä ovat nuorten kiinnittyminen yhteiskuntaan, työllistyminen ja vaikuttamismahdollisuudet.

Suomen väestörakenteessa on havaittavissa nuorten osalta ainakin kolme merkittävää kehityssuuntaa: 1) nuorten osuus koko väestöstä laskee, 2) nuorten väestöosuuden alueelliset erot suurenevät ja 3) kulttuurinen moninaisuus yhteiskunnassa, etenkin nuoren väestön keskuudessa, kasvaa. Valtakunnallisen ohjelman toteutuksessa on otettava huomioon saavutettavuus ja mahdollisuuksien tasa-arvon toteutuminen nuorten eri ryhmien kannalta, esimerkiksi perheiden erilaisista taloudellisista voimavaroista riippumatta. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että nuorten eri ryhmien tarpeet pyritään ottamaan huomioon mahdollisimman hyvin koko ikäryhmää koskevissa toimenpiteissä, kuten erilaisten palveluiden tarjonnassa ja osallisuuden edistämisessä.

1.3. Ohjelman toteuttamisen keinovalikoima

Ohjelman tavoitteisiin pyritään ensisijaisesti juurruttamalla nuorisopoliittinen ajattelu osaksi eri hallinnonalojen perustoimintaa sekä rakentamalla nuorten elinoloja tukevia yhteyksiä hallituksen eri toimintapolitiikkojen sisällä ja niiden välillä. Tätä työtä tukemaan on ohjelman valmistelun myötä tunnistettu nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden virkamiehistä koostuva yhdyshenkilöiden verkosto. Verkostoa hyödynnetään nuorisotieteiden yhteensovittamisessa valtionhallinnossa. Yhdyshenkilöverkoston työtä koordinoi opetus- ja kulttuuriministeriö.

Nuorisopoliittinen työ on luonteeltaan laaja-alaista ja poikkihallinnollista toimintaa, jota tehdään hallinnon eri aloilla sektorien rajat ylittäen. Ohjelma suuntaa eri ministeriöiden käytettävissä olevia inhimillisiä ja taloudellisia voimavaroja siten, että niitä kohdistamalla saadaan mahdollisimman suuri hyöty nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta. Erityisen suuri ohjaavuus ohjelmalla on nuorisotyön ja –politiikan alueella, jossa käytössä ovat kaikki valtion koko nuorisotyöhön ja nuorisotoiminnan tukemiseen varaat määrärahat ja niiden tarjoama vaikuttavuus. Toisin sanoen ohjelmaa ei pyritä toteuttamaan vain yhdellä erillisellä määrärahalta.

Valtakunnallisen ohjelman tavoitteiden saavuttamista ja toimenpiteiden toimeenpanoa tukevat osaltaan nuorisolain 19 § mukaiset nuorisotalon osaamiskeskukset. Osaamiskeskusten tehtävänä on kehittää ja edistää nuorisotalon perus- ja erityisosaamista asiantuntija- ja muita palveluja tuottamalla, kokoamalla ja

hyödyntämällä sekä jakamalla tietoa nuorista, nuorisotyöstä tai nuorisopolitiikasta. Osaamiskeskusten tulee myös seurata osaamisalansa yleistä kehitystä ja raportoida siitä. Nuorisoalan osaamiskeskuksiksi valittavien tulee ottaa toiminnassaan huomioon eri sukupuolten, kieliryhmien ja vammaisten nuorten tarpeet sekä kestävä kehityksen tavoitteiden ja nuorten yhdenvertaisen kohtelun edistäminen.

1.4. Kenen ohjelma?

VANUPO on valtion ohjelma

Valtakunnalliseen ohjelmaan sisältyvien tavoitteiden toteuttaminen on ensisijaisesti ministeriöiden vastuulla. Ministeriöt hyödyntävät ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä ohjatessaan alaisen hallintonsa, mukaan lukien aluehallinnon toimintaa. Maakunta- ja sote-uudistuksen edetessä ohjelman tavoitteet voivat vaikuttaa myös maakunnalliseen työhön nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseksi. VANUPO tukee hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin ja eriarvoisuuden vähentämiseen keskittyvien kärkihankkeiden toimeenpanoa.

Kunnille VANUPO:sta teemoja – ei määräyksiä

Ohjelman tavoitteiden saavuttaminen edellyttää hyvää yhteistoimintaa valtion ja paikallisten toimijoiden välillä. Ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet eivät sido kuntia niiden päättäessä nuorisotyön järjestämisen tavoista. Sen sijaan ohjelman tavoitteet ovat mittareina valtion arvioidessa kuntien nuorisotyötä peruspalveluna ja työtä nuorten elinolojen parantamiseksi. VANUPO myös ohjaa valtion kunnille osoittamien avustusten myöntämistä. Ohjelman valtakunnalliset tavoitteet voivat myös tarjota perustan kuntien omalle nuorisopoliittiselle ohjelmatyölle niiden oman harkinnan mukaan.

Nuorisotoiminnan kenttä on vapaa – VANUPO ohjaa avustamista

Nuorisoalalle on tyypillistä kansalaistoiminnan suuri merkitys. Nuorten hyvinvoinnin ja aktiivisen kansalaisuuden vahvistamiseen pyritään usein viranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja nuorisotutkimuksen yhteisin ponnistuksin. Nuorten vapaa-ajalle on tyypillistä myös omaehtoinen toiminta rakenteiden ulkopuolella ja niistä riippumatta. Pohjoismaisissa oikeusvaltioissa, mukaan lukien Suomessa, kansalaisvapaudet ja oikeudet ovat laajat. Vapaan, viranomaisista riippumattoman kansalaistoiminnan arvo tunnustetaan ja tunnustetaan. Kansalaisten ja heidän vapaaehtoisten yhteenliittymiensä toimintaa tuetaan, muttei määrätä. Siksi valtakunnallisen ohjelman suora vaikutus kansalaistoimintaan toteutuu useimmiten valtion avustustoiminnan kautta.

1.5. Ohjelman valmistelu

Valtakunnallisen ohjelman valmistelun taustalla on nykyistä lakia edeltänyt, vuodesta 2006 voimassa ollut nuorisolaki. Kyseisen lain 4 §:ssä säädettiin nuorisopolitiikan kehittämishohjelmasta. Lain mukaisia Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishoelmia hyväksyttiin kaksi. Valtioneuvosto hyväksyi ensimmäisen ohjelman

(vuosille 2007–2011) joulukuussa 2007, seuraava ohjelma kaudelle 2012–2015 hyväksyttiin joulukuussa 2011.

Opetus- ja kulttuuriministeriö aloitti vanhan nuorisolain mukaisen ohjelman valmistelun huhtikuussa 2014 kuullen asiasta laajasti nuorisotyön ja -toiminnan kenttää sekä asiantuntijoita. Nuorisolain uudistus kuitenkin muutti aikatauluja, ja valtioneuvosto päätti joulukuussa 2015 jatkaa LANUKE-ohjelman 2012–2015 voimassaoloa käsittämään myös vuoden 2016.

Opetus- ja kulttuuriministeriö aloitti uuden ohjelman valmistelun ennakoivasti jo ennen uuden lain voimaantuloa. Uusi ohjelma rakentui osittain jo aikaisemmin tehtyyn valmistelutyöhön, mutta sai varsinaisen aloituksensa ministeri Grahn-Laasosen koolle kutsumassa keskustelu- ja informaatiotilaisuudessa 12.9.2016. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta (nykyisin nuorisoneuvosto) antoi lakisääteisen tehtävänsä mukaisesti lausuntonsa ohjelmaan otettavista asioista 30.9.2016.

Marraskuussa 2016 ministeri Grahn-Laasonen lähetti marraskuussa 2016 ministerikollegoilleen pyynnön määrittellä johtamiensa hallinnonalojen nuorisopoliittiset tavoitteet ja nimetä valmisteluun osallistuvat yhteysvirkamiehet. Samalla päätettiin, että ohjelman valmistelua varten ei nimetä perinteistä työryhmää, vaan ohjelman valmistelussa kokeillaan uutta, verkostomaista valmistelutapaa. Muiden ministeriöiden tavoite-ehdotukset saatiin ja vastuuvirkamiehet nimettiin tammikuun 2017 loppuun mennessä. Uuden nuorisolain tultua voimaan vuoden 2017 alussa OKM:n virkamiehet käynnistivät ministereiden ilmaisemien tavoite-ehdotusten pohjalta neuvottelukierroksen muiden ministeriöiden virkamiesten kanssa ohjelman tarkemmista tavoitteista, toimenpiteistä ja muista sisällöistä.

Kevään 2017 aikana nuorisoasiat siirtyivät ministeri Terhon vastuulle. Opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi kirjeellään 31.5.2017 nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisiä tahoja antamaan lausuntoja ohjelman luonnoksesta 21.7.2017 mennessä Lausuntopalvelu.fi:n kautta. Lausuntoja saapui yhteensä 67 kappaletta pääosin verkkopalvelun lausuntopalvelu.fi kautta. Kaikille avoin matalan kynnyksen kommentointimahdollisuus avattiin ministeriön www-sivuilla Webropol-kyselyn muodossa.

Ohjelmaluonnoksen valmistumisesta tiedotettiin sosiaalisen median kanavissa. Erityisesti nuoria ja heidän kanssaan työskenteleviä kannustettiin ottamaan kantaa luonnokseen mm. Facebookissa ja Twitterissä. Ohjelmaluonnoksen julkaiseminen sai aikaan aktiivisuutta myös kansalaisjärjestöissä. Mm. Kehitysyhteistyön palvelukeskus (KEPA) ry järjesti aiheesta keskustelutilaisuuden 13.6.2017 sekä levitti tietoa luonnoksesta ja sen kommentointimahdollisuuksista verkkosivuillaan. Myös Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry järjesti asiasta keskustelutilaisuuden 21.6.2017. Tietoa luonnoksesta ja kommentointimahdollisuudesta jakoivat opetus- ja kulttuuriministeriön lisäksi myös eräät muut viranomaiset ja nuorisoalan toimijat.

[Lausunnot ohjelmasta](#)

Enemmistö lausunnonantajista piti ohjelmaa pääpiirteissään kannatettavana. Osa katsoi, että ohjelman tulisi olla nuorisopoliittisesti ”strategisempi”. Sekä ohjelman tavoitteita että toimenpiteitä pidettiin osin realistisina, mutta esiin tuotiin myös että ohjelman tulisi pyrkiä kunnianhimoisempiin tavoitteisiin. Osan mielestä ohjelmaluonnoksen toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi eri osa-alueilla eivät olleet riittäviä. Kiitosta ohjelmaluonnos sai tiiviystään (suhteessa sitä edeltäneisiin lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämishjelmiin), siitä huolimatta että moni lausunnonantaja olisi halunnut ohjelman käsittelevän myös

muita kuin luonnoksessa mukana olevia teema-alueita. Palaute on suhteutettava ohjelman edellä esitettyyn lyhyeen toimeenpano-aikaan.

Ohjelmassa esitetty ikärajaus (ohjelma koskee nuorisolain mukaisesti kaikkia alle 29-vuotiata toimenpiteiden painopisteen ollessa 13–25-vuotiaissa) jakoi mielipiteitä voimakkaasti. Osa katsoi laventamista tarvittavan painopisteryhmän alapäähän, osa yläpäähän. Monet kuitenkin pitivät keskittymistä keskinuoruuteen hyvin kannatettavana, ja katsoivat sen ryhdistävän ohjelmaa ja sen toimeenpanoa. Jatkovalmistelussa painopisteeksi valittiin 12–25-vuotiaat.

Joidenkin lausunnonantajien mielestä ohjelmassa tulisi esitellä enemmän hyväksi havaittuja nuorisotyön käytänteitä, monia tärkeitä menetelmiä oli heidän mielestään jätetty mainitsematta. Ohjelmaluonnosta moitittiin siitä, että se ei tuo riittävästi esiin kansalaisjärjestöjen arvokasta toimintaa. Jotkut lausunnonantajat kuitenkin korostivat, että ohjelman ei tulisi niinkään keskittyä olemassa olevien käytäntöjen ja työmuotojen esittelyyn, vaan tulevaisuuteen, mikä olikin ollut ohjelman valmistelijoiden tavoitteena. Ohjelma on ensisijaisesti valtionhallinnon ohjelma, eikä valtio Suomessa määrää kansalaisyhteiskunnan toimintaa.

Yksi keskeisimmistä lausunnonantajien palautteista oli, että ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet tulisi paremmin sitoa hallituksen muihin toimintapolitiikkoihin, kuten kärkihankkeisiin. Palautteen perusteella tätä näkökulmaa korostettiin ohjelman jatkovalmistelussa. Osa lausunnonantajista piti luonnoksen poikkihallinnollista/horisontaalista nuorisopoliittista näkemystä vahvana ja toivottavana. Erityisen tärkeänä pidettiin nuorisopoliittisen ajattelun juurruttamista kaikkiin nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisiin prosesseihin. Pienempi osa lausujista kritisoi ohjelmaa pitäytymisestä vanhaa perua olevaan sektorijatteluun. Tämä osoittaa hyvin, miten eri lailla sama ohjelmaluonnos voidaan nähdä.

Ohjelmaluonnoksen puutteena nähtiin se, että luonnoksessa ei tuotu juurikaan esiin ohjelman toimeenpanoon käytettävissä olevia resursseja. Myös ohjelman vaikuttavuuden mittareita olisi kaivattu jo luonnosvaiheessa. Näihin kahteen puutteeseen kiinnitettiin huomiota jatkovalmistelussa.

Luonnoksessa esiin tuodut osaamiskeskustarpeet saivat monipuolista palautetta. Monien lausunnonantajien mielestä osaamiskeskuksia koskevat osuudet eivät hahmottuneet riittävän selkeästi, erityisesti osaamiskeskusten valintaprosessi luonnoksessa kaipasi selventämistä. Myös kirjoitustapa, jossa osin samat osaamiskeskustarpeet toistuivat eri tavoitteiden alla, koettiin sekavaksi. Yhden lausunnonantajan mielestä tosin tulevat osaamiskeskukset oli liian helppoa lukea ohjelmaluonnoksesta. Saadun palautteen johtopäätöksenä osaamiskeskustarpeita käsittelevä osuus päädyttiin käsittelemään ohjelmassa selkeästi omana kokonaisuutenaan ja osaamiskeskusten valintaprosessi päädyttiin kuvaamaan tarkemmin.

Temaattisesti tarkasteltuna monet lausunnonantajat kokivat puutteeksi kulttuurisen nuorisotyön tunnistamisen vähäisyyden ohjelmassa. Lisäksi paljon kritiikkiä sai perinteisen tai ennaltaehkäisevän nuorisotyön vähäinen osuus luonnoksessa. Tämä siitä huolimatta, että luonnoksen toimenpiteiden pääosa koski nimenomaisesti syrjäytymistä ennaltaehkäisevää toimintaa. Lisäksi toivottiin että ohjelma mm. tunnistaisi paremmin kestävä kehityksen, romaninuorten asiat, kiusaamisen, yksinäisyyden, maaseudulla asuvien nuorten erityistilanteen, maakuntauudistuksen sekä nuorten omaehtoisen, nuorisotyön ja -toiminnan järjestelmistä riippumattoman harrastamisen ja toiminnan ("tekemisen"). Kaikki nämä toiveet on pyritty mahdollisuuksien mukaan tarkastelemaan osana ohjelman jatkovalmistelua.

Lausunnonantajat pitivät nuorisoalan kansainväliselle ja eurooppalaiselle yhteistyölle lausuntoluonnoksessa asetettuja tavoitteita yleisesti ottaen kannatettavina ja ajankohtaisina. Useassa lausunnossa painotettiin varsin aiheellisesti nuorten ja nuorisotyöntekijöiden liikkuvuusmahdollisuuksien lisäämisen tärkeyttä. Euroopan unionin koulutus-, nuoriso- ja urheiluohjelman Erasmus+ (2014–2020) tehtävänä on edistää nuorten ja nuorisotyöntekijöiden liikkuvuutta sekä kehittää nuorisoalan yhteistyötä ja nuorisotyön laatua. Tästä syystä liikkuvuutta ei ole nostettu tämän ohjelman erilliseksi tavoitteeksi.

Lausunnoissa kiinnitettiin yhtäältä huomiota tavoitteiden Eurooppa-keskeisyyteen ja toisaalta tulevan EU:n nuorisostrategian tavoitteiden puuttumiseen. Euroopan unionia koskevat tavoitteet on tietoisesti jätetty avoimiksi siltä osin kuin niiden valmistelu kuuluu Euroopan unionia koskevan kansallisen päätöksentekoprosessin piiriin. Globaaliulottuvuus otetaan ohjelman jatkovalmistelussa huomioon läpileikkaavasti ohjelman toimeenpanossa. Lausunnoissa pidettiin digitaalisen nuorisotyön kehittämistä kannatettavana tavoitteena, mutta useammassa lausunnossa kritisoiin yhteistyön rajaamista ainoastaan Viroon. Luonnoksessa esitettiin, että hanke käynnistettäisiin Viron kanssa ja myöhemässä vaiheessa laajennettaisiin eurooppalaiseksi vertaisoppimishankkeeksi. Luonnoksessa ehdotettu menettely perustuu arvioon siitä, mitä lyhyen ohjelmakauden aikana on realistista saavuttaa ottaen huomioon eurooppalaisen ja kansainvälisen agendan toimeenpanon muut velvoitteet.

[Kaikille avoin Webropol-kysely ohjelmaluonnoksesta](#)

Opetus- ja kulttuuriministeriö avasi myös avoimen verkkokyselyn (Webropol) ohjelmasta lausuntopalvelun lisäksi. Kysely oli suunnattu erityisesti nuorisotyöntekijöille ja nuorille. Kyselyyn tuli 107 vastausta. Suurin osuus (65 %) vastaajista olivat aikuisia nuorisotyön parissa olevia. Nuorisolain piirissä olevalta ikäryhmästä 0–28 -vuotiaat olivat kaikista vastaajista 35 %. Nuorten vastauksia katsottaessa nähdään, että suurin ryhmä nuorista vastaajista kuului ikäryhmään 13–17-vuotiaat, heitä oli kaksi kolmesta nuoresta. Toiseksi suurin ryhmä olivat 18–25-vuotiaat. Ikäjakautuksen lisäksi kysyttiin myös taustatiedot vastaajan sukupuolesta sekä asuinympäristöstä. Naisia/tyttöjä oli vastaajissa 75 %, miehiä/poikia oli 23 % ja muita 2 %. Asuinympäristön suhteen vastaukset jakaantuivat melko tasaisesti. Vastaajista 28 % ilmoitti asuvansa suuressa kaupungissa, 37 % pienessä kaupungissa ja 35 % maaseudulla.

Yleisesti ottaen vastaajat olivat tyytyväisiä asetettuihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Kun lausuntopalvelun lausuntoja vertaa verkkokyselyn vastauksiin, on huomattavissa että lausuntopalvelun lausujat toivoivat, että ohjelmaan lisättäisiin kunnianhimoisuutta tavoitteisiin. Verkkokyselyssä taas pidettiin usein tavoitteita liian utopistisina ja vaikeasti saavuteltavina, erityisesti tämä koski maaseudulta tulleita vastauksia. Esimerkiksi nostettiin, ettei syrjäseuduilla ole töitä taikka harrastuksia ja ohjelman mahdollisuudet vaikuttaa näihin asioihin ovat siksi hyvin rajallisia. Eniten toivottiin, että ohjelmaan lisättäisiin mainintoja paikallisesti tehtävän nuorisotyön roolista ennaltaehkäisevänä palveluna, tämä koski niin kunnallista kuin järjestöissä ja seurakunnissa tapahtuvaa nuorisotyötä.

Kansainvälistä ja eurooppalaista yhteistyötä koskevan digitaalisen nuorisotyön kehittämisen tavoitteen osalta vastauksissa kiinnitettiin huomiota nuorten osallistamiseen tavoitteen toteuttamiseen. Ohjelmaluonnoksen jatkovalmistelussa lisättiin tavoitteen toimenpiteisiin nuorten osaamisen ja vahvuuksien hyödyntäminen hankkeen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa erityisesti eurooppalaisen vertaisoppimishankkeen osalta.

2. KESKEISET YHTEEN SOVITETTAVAT NUORISOPOLIITTISET TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

Ohjelman tehtävänä on sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden määrittelemät tavoitteet ja toimenpiteet, joilla ne toimialallaan edistävät nuorisolain (1285/2016) 2 §:n mukaisten tavoitteiden toteuttamista ohjelmakaudella.

Ottaen huomioon hallitusohjelmaan perustuvissa kärkihankkeissa sekä hallituksen muissa strategioissa ja ohjelmissa tehtävä työ nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseksi, hallitus määrittelee viisi nuorisopoliittista tavoitetta vuosille 2017–2019:

- Jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen;
- Nuorten työllistymistäidot ovat vahvistuneet ja syrjäytyminen vähenee;
- Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lisätään;
- Yhä harvemmalla nuorella on mielenterveysongelmia ehkäisevän toiminnan ansiosta; ja
- Nuori saa riittävää neuvontaa ja muuta tukea itsenäiseen asumiseensa

Ilmiön kuvauksen lisäksi jokaisen tavoitteen osalta on kirjattu tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla tavoitteisiin pyritään sekä ministeriöiden koordinaatio- ja osallistumisvastuut toimenpiteiden toteuttamiseksi.

2.1. Jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen

Ilmiö - harrastaminen

Harrastukset tarjoavat mielekästä tekemistä, osallisuutta ja sosiaalisia suhteita sekä mahdollisuuksia kokeilla ja kehittää omia taitoja. Parhaimmillaan ne vahvistavat lapsen ja nuoren itsetuntoa ja luottamusta omiin kykyihin sekä vähentävät yksinäisyyden tunnetta. Harrastamista tapahtuu järjestettynä ja ohjattuna esimerkiksi yhdistysten, kuntien ja seurakuntien toimintana. Lisäksi huomiota on kiinnitettävä siihen, että huomattava osa nuorten harrastamisesta tapahtuu omaehtoisesti. Yhtenäistä määritelmää harrastamisesta ei ole, esimerkiksi nuorisotalot tarjoavat monia mahdollisuuksia kokeilla erilaisia asioita, mutta mielletäänkö sitä toimintaa harrastamiseksi?

Lasten ja nuorten arki on polarisoitunut, pienituloisia henkilöitä oli Suomessa 674 000 vuonna 2014 ja köyhyys lapsiperheissä on Suomessa yleistynyt. Harrastamisen lopettaminen tai aloittamatta jättäminen harrastamisen korkeiden kustannusten vuoksi vauhdittaa osaltaan terveys- ja hyvinvointierojen kasvua. Nuorisobarometrin 2015 mukaan vieraskielisistä nuorista 47 prosenttia ja muista (eli suomen- ja ruotsinkielisistä nuorista) 34 prosenttia on jättänyt jonkin harrastuksen aloittamatta rahanpuutteen vuoksi. Vieraskielisistä 27 prosenttia ja muista 18 prosenttia on joutunut lopettamaan harrastamisen rahanpuutteen takia.

Harrastusten kustannuksiin vaikuttaminen edellyttää eri toimijoiden yhdensuuntaista politiikkaa ja toimenpiteitä. Valtion, kuntien ja järjestöjen tulisi arvioida päätöksensä kustannusvaikutuksia yksittäisen

harrastajan ja perheiden näkökulmasta. Esimerkiksi liikunnassa eri lajien kilpailujärjestelmiä sekä olosuhde- ja varustevaatimuksia on mahdollista kehittää kustannuksia kohtuullistaen. Tärkeää on myös levittää tietoa toimiviksi katsotuista paikallisista ja kunnallisista kokeiluista asiaa koskien.

Tavoite

Jokaisella lapsella ja nuorella on mahdollisuus harrastaa mielekkäästi ja matalalla kynnyksellä. Asuinpaikasta, vammasta, vähemmistöön kuulumisesta tai perheen taloudellisesta asemasta riippuva harrastamisen keskeyttäminen on vähentynyt. Eri kulttuuritaustoista tulevat lapset ja nuoret harrastavat yhä enemmän samoissa ryhmissä. Tämän seurauksena entistä harvempi lapsi ja nuori on yksinäinen tai tulee kiusatuksi. Syrjäytymisen riski on pienentynyt.

Hallituksen puolivälitarkastelun mukaan (osaamisen ja koulutuksen kärkihanke 4: Parannetaan taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta):

Taiteen ja kulttuurin kärkihankkeella on luotu uusi valtakunnallinen Koululaiskysely. Kyselyllä on kulttu oppilaita ja selvitetty heitä kiinnostavat taiteen ja kulttuurin alat ja liikuntalajit. Harrastetunnit on järjestetty koulukohtaisten oppilaiden kiinnostusten pohjalta. Koululaiskyselyyn on osallistunut 200 000 oppilasta.

Puolivälitarkastelussa hallitus myös linjasi (NUORTEN SYRJÄYTYMISEN VÄHENTÄMINEN, kohta 3) seuraavasti:

Turvataan jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus vähintään yhteen mieluisaan harrastukseen (harrastustakuu). Harrastustakuulla ehkäistään ylisukupolvista syrjäytymistä, vahvistetaan lasten ja nuorten itsetuntoa, tuetaan oppimista ja parannetaan koulussa viihtymistä. Toteutuksen pohjana käytetään opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman työryhmän raporttia. Harrastustakuu vaatii valtion, kuntien, koulujen, kolmannen sektorin ja kotien tiivistä yhteistyötä.

Tavoitteena on, että kärkihankkeessa kehitetyt hyvät käytännöt ja harrastustakuun linjaus sovitetaan yhteen. Huolehditaan siitä, että kärkihankkeen koululaiskyselystä saatavat tulokset hyödynnetään valtionhallinnossa. OKM, STM ja OM tiivistävät yhteistoimintaansa julkisen sektorin kansalaisyhteiskunnalle suunnatun tuen vaikuttavuuden ja johdonmukaisuuden parantamiseksi, jotta harrastustakuu toteutuu täysimääräisesti.

Toimenpiteet

1.1.

Vuoden 2017 aikana uusitaan ja laajennetaan kaikille 7–16 -vuotiaille suunnattu kysely, jonka avulla selvitetään heille mieluisia harrastuksia. Tavoitteena on, että lapset ja nuoret voisivat aikaisempaa enemmän vaikuttaa harrastusten tarjontaan ja saatavuuteen. Kyselyn tuloksia hyödynnetään, kun koululaisille tarjotaan taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä harrastetunteja koulupäivän yhteydessä ja koulun tiloissa tai sen lähellä osana taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta koskevan hallituksen kärkihankkeen toteuttamista. Toiminnan järjestämiseen opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtionavustuksia. Harrastetunteja pyritään kohdentamaan yläkoululaisille ensimmäistä kärkihankevuotta enemmän.

1.2.

Liikunta- ja nuorisotoimialojen yhteistyönä toteutetaan hanke, jonka avulla parannetaan paikallistason nuorisotoimen ja liikuntatoimen yhteistyötä matalan kynnyksen liikuntatoiminnan saatavuuden lisäämiseksi nuorille. Hankkeessa otetaan erityisesti huomioon ”höntsä-harrastamisen”, eli harrastustoiminnan jossa ei ole kilpailullisia elementtejä, sekä aloittelijaryhmien mahdollisuudet käyttää entistä paremmin nuorisotoimen, koulujen ja oppilaitosten tiloja harrastustoimintaan, myös koulujen loma-aikojen harrastusmahdollisuudet huomioiden. Hankkeessa myös arvioidaan, hyödyntäen olemassa olevia erityisesti oikeusministeriön kehittämiä yhdenvertaisuuden edistämisen välineitä, harrastustoiminnan saavutettavuutta, toiminnassa mahdollisesti esiintyvää syrjintää ja muita eriarvoistavia mekanismeja.

1.3.

OKM ja STM/STEA toimivat yhdessä sen varmistamiseksi, että tuki kustannuksiltaan kohtuulliselle lasten ja nuorten harrastustoiminnalle on riittävä ja että katvealueet ja päällekkäisyydet on avustustoiminnassa minimoitu. Erityistä huomiota kiinnitetään vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien perheiden lapsiin ja nuoriin sekä vähemmistöihin kuuluviin nuoriin, kuten maahanmuuttajanuoriin, saamelaisnuoriin, romaninuoriin ja vammaisiin nuoriin.

1.4.

Opetus- ja kulttuuriministeriöön sijoitetaan vuodesta 2018 alkaen virkamies, jonka tehtäviin kuuluu muiden toimijoiden kanssa kehittää harrastustoiminnan tukijärjestelmää siten, että se entistä paremmin tuottaa laadukkaita ja kustannuksiltaan kohtuullisia harrastusmahdollisuuksia erityisesti lapsille ja nuorille, tiedonkeruuta harrastamisesta ja harrastustoiminnan vaikuttavuudesta sekä edistää hyvien käytäntöjen levittämistä yli sektorirajojen, kuten OKM:n työryhmämuistiossa 2017:19 (Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen) esitetään.

Koordinoi: OKM

Mukana: STM, OM

2.2. Nuorten työllistymistäidot ovat vahvistuneet ja syrjäytyminen vähenee

Ilmiö - työllistyminen

Eurostatin tilaston mukaan Suomen alle 25-vuotiaasta työvoimasta oli toukokuussa 2017 työtä vailla 20,4 prosenttia, kun EU:ssa keskimäärin vastaava lukema oli 16,9 prosenttia. Tilastokeskuksen mukaan 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli vuoden 2017 heinäkuussa 21,7 prosenttia, mikä oli 1,7 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Pekka Myrskylän kesäkuussa 2015 laatiman tilaston mukaan vuonna 2013 oli 44 463 nuorta (16–29 -vuotiasta), jotka eivät olleet koulutuksessa tai työssä ja joilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Myrskylän mukaan ulkopuolisuus on kasvanut erityisesti muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien nuorten keskuudessa.

Digitalisaatio ja automaatio muuttavat sekä työelämää että työelämätaidoille asetettuja vaatimuksia. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa rakentaa jaettavaa ymmärrystä

työn murroksesta ja suomalaisen työn tulevaisuudesta. Tarkasteltaessa työn murroksen merkitystä yhteiskunnalle on annettava sijaa sekä ylisukupolvisen ajattelun että Agenda 2030 - kestävä kehityksen toimintaohjelman prioriteeteille. Tärkeitä trendejä nuorisopolitiikan kannalta ovat sekä toimeentulonmuutos että osaamisen muutos. Nämä, sekä työnantaja-työntekijä -suhteen muutos, pätkätyöllisyys ja itsensä työllistäminen näkyvät jo nuorten työelämässä.

Vaikka työn murros on pitkän aikavälin prosessi, ovat eräät vaikutukset, kuten digitalisaatio jo selvästi havaittavissa ja muokkaamassa toimintaympäristöä sekä nuorten kokemuksia ja odotuksia. Nuorisobarometrin 2016 mukaan lähes puolet suomalaisnuorista on huolissaan siitä, onko heillä töitä tulevaisuudessa. Nuorten korkea työttömyys johtuu työpaikkojen tarjonnan riittämättömyydestä, mutta myös siitä, että osa nuorista tarvitsee selvästi nykyistä enemmän tukea työnhakuun ja työelämässä toimimiseen.

Tavoite

Puolivälitarkastelussa hallitus linjasi (NUORTEN SYRJÄYTYMISEN VÄHENTÄMINEN, kohta 10) seuraavasti:

Vakiinnutetaan ohjaamoiden toiminta. Tehostetaan, selkeyttään ja kootaan yhteen nuorille tarkoitettuja ohjaus-, sosiaali-, terveys, työvoima- ja nuorisopalveluita ja lyhennetään palveluprosessien kestoa. Lisätään julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyötä.

Määritellään Ohjaamoiden järjestämisvastuu osana meneillään olevia uudistuksia ja asetetaan ministeriöiden, elinkeinoelämän edustajien ja kolmannen sektorin edustajista koostuva ohjausryhmä ohjaamoiden toiminnan tavoitteellisuuden vahvistamiseksi.

Hallituksen puolivälitarkastelun mukaan (työllisyys ja kilpailukyky, kärkihanke 4: Uudistetaan työvoimahallinto työllistymistä tukevaksi):

Nuorten työllisyyttä lisätään kytkemällä nuorisotakuu ja Ohjaamo-toiminta kasvupalveluihin.

Osaaminen ja koulutus, kärkihanke 6:

Kärkihankkeiden kokonaistarkastelussa varmistetaan eri kärkihankkeiden yhteisvaikutus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnille sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi maakuntauudistuksen myötä.

Hallitus toteuttaa 19 toimenpidettä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten vähentämiseksi.

Hyvinvointi ja terveys, kärkihanke 3 lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma:

Kärkihankkeiden kokonaistarkastelussa varmistetaan eri kärkihankkeiden yhteisvaikutus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnille sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi maakuntauudistuksen myötä.

Lisäksi puolivälitarkastelussa ("Uudet avaukset") hallitus linjasi lasten, nuorten ja perheiden kokonaisuudesta:

Kärkihankkeiden kokonaistarkastelussa varmistetaan eri kärkihankkeiden yhteisvaikutus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnille sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi uuden hallinnon

valmistelun yhteydessä. Kokonaistarkastelun tavoitteena on myös uudistaa vakiintuneita toimintatapoja ja edistää eri toimijoiden vuoropuhelua

ja

Eriarvoistumisen ja syrjäytymisen ehkäisyn tavoitteen saavuttamiseksi kokonaistarkastelu fokusoidaan Lape-kärkihankkeen ja Nuorisotakuu-kärkihankkeen NEET-toimenpiteiden yhteisvaikutuksen vahvistamiseen.

Tavoitteena on linjausten toteutuminen yhteistyön, toimintatapojen ja vaikuttavuuden varmistamiseksi.

Nuorilla on aikaisempaa paremmat valmiudet opiskella ja työllistyä. Nuori saa laadukasta ja oikea-aikaista opinto- ja uraohjausta kouluissa, oppilaitoksissa, nuorisotyössä, nuorten työpajoilla, TE-/kasvupalveluissa ja Ohjaamoissa. Työllistymisen sekä koulutuksessa pysymisen ja koulutuksen läpäisemisen esteenä oleva elämänhallinnan ongelmien kasautuminen on vähentynyt.

Toimenpiteet

2.1.

Nuorisotakuu-kärkihankkeen toiminta järjestetään uudelleen siten, että puolivälitarkastelun yllä mainittujen linjausten toteutuminen varmistuu erityisesti yhteistyön, toimintatapojen ja vaikuttavuuden varmistamiseksi.

2.2.

Maakuntaudistuksen yhteydessä varmistetaan, että valtion tuottamien nuorille suunnattujen TE-palveluiden (tulevien kasvupalveluiden) integraatio sosiaali- ja terveystieteisiin toteutetaan siten, että palvelukyky säilyy koko ajan. Ohjaamo-palveluiden toiminnan jatkuminen turvataan ja tarjotaan valtakunnallista tukea palvelun kehittämiseksi. Nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden ja Ohjaamoiden keskinäinen työnjako selkeytetään.

2.3.

Nuorten yhdenvertaiset ja asuinpaikasta riippumattomat mahdollisuudet kiinnittyä koulutukseen ja päästä työhön, tai hakeutua kuntoutukseen, varmistetaan kehittämällä valtakunnallista verkko-ohjauspalvelua. Syvennetään julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistoimintaa nuorten tukemiseksi. Otetaan huomioon epävirallisen oppimisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudet vapaaehtois-, harrastus- ja järjestötoiminnassa hankitun osaamisen hyödyntämiseksi nuorten työllistymisessä.

2.4.

Vahvistetaan tukea nuorten yrittäjyyskasvatukselle kouluissa ja oppilaitoksissa.

Koordinoi: TEM

Mukana: OKM, STM

2.3. Nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia lisätään

Ilmiö - osallisuus

Suomalaisten nuorten tietämys yhteiskunnasta on kansainvälisesti huipputasoa, mutta kiinnostus yhteiskunnallisiin asioihin vähäistä. Huolimatta siitä, että kiinnostus politiikkaan on ollut kasvussa, varsinainen poliittinen osallistuminen ei ole lisääntynyt. Nuorisobarometrissa tärkeimmiksi syiksi olla vaikuttamatta nousivat ajanpuute ja itselle mielekkään vaikuttamisen keinon löytymättömyys.

Tutkimukset osoittavat, että nuorten yhteiskunnalliset tietotaidot ja vaikuttamisen halu eriytyvät koulutuksen mukaan. Koulu on keskeinen, vaikka ei ainoa areena osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen. Monet nuoret kokevat kansalaispätevyytensä puutteelliseksi. Uusissa opetussuunnitelmien perusteissa ja opetussuunnitelmatyössä on tätä tunnustettu. Myös koulun sisällä on osallisuuden edistämiseksi tehty työtä kouluissa ja oppilaitoksissa. Osallistumismahdollisuuksista säädetään muun muassa perusopetuslaissa (628/1998) sekä lukiolaissa (629/1998). Lukiolain opiskelijakunta toimintaa koskevat säädökset tulivat voimaan vuonna 2014.

Nuorten järjestöihin kuulumisessa ei ole tapahtunut muutoksia vuodesta 1998 vuoteen 2013. Hieman yli puolet 10–29-vuotiaista nuorista kuului jäsenenä johonkin järjestöön, seuraan, kerhoon tai vastaavaan. Tyttöjen ja poikien osallistuminen on samalla tasolla. Kaikkein aktiivisin ikäryhmä ovat 10–14-vuotiaat, joista 61 prosenttia kuului järjestöön tai vastaavaan ryhmään. Nuorten järjestöaktiivisuutta tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että esimerkiksi urheilu- tai liikuntaseuroihin osallistuvat nuoret eivät välttämättä miellä kuuluvansa järjestöön.

Vuonna 2015 hyväksytyin kuntalain mukaan jokaisessa kunnassa tulee olla nuorisovaltuusto ja asiaa koskevat säännökset tulevat sovellettaviksi 1.6.2017. Vuonna 2014 nuorisovaltuusto oli noin 70 prosentissa kunnista. Nuorisovaltuustotoiminnan suurimpia haasteita ovat Nuorisovaltuustojen liiton mukaan toiminnan tekeminen tunnetuksi omalla paikkakunnalla sekä vaikuttavuuden lisääminen. Puolet valtuustoista pitää vaikutusmahdollisuuksiaan hyvinä ja joka kymmenes katsoi voineensa vaikuttaa kunnan päätöksentekoon paljon tai erittäin paljon.

Maakuntalakiesityksen mukaan maakuntahallituksen on asetettava nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi maakunnan nuorisovaltuusto tai vastaava vaikuttajaryhmä. Vaikuttamistoimielimillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä lasten ja nuorten ja vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Tavoite

Hallitus on demokraatiopoliittisessa toimintaohjelmassaan linjannut Demokratia.fi -palvelujen toimivuuden ja saavutettavuuden lisäämisestä (2.2.1.):

Oikeusministeriö kehittää ja ylläpitää sähköisiä demokraatiapalveluja, joita ovat kansalaisaloite.fi, kuntalaisaloite.fi, lausuntopalvelu.fi, nuortenideat.fi ja otakantaa.fi. Palvelut ovat maksuttomia ja kaikkien käytettävissä. Palveluiden tavoitteena on lisätä hallinnon avoimuutta sekä kansalaisten osallistumismahdollisuuksia asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Palvelut on koottu demokratia.fi -sivuston alle.

Toimintaohjelman yksi pääaihealue on demokratiakasvatuksen kehittäminen.

Toimintaohjelman mukaan (uudet käynnistyvät hankkeet; 6.1.1.):

Tehdään kokeilu siitä, miten koulujen ja järjestöjen yhteistyötä kansalaistoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan opettamiseen ja kannustamiseen voitaisiin vahvistaa. Kokeillaan sähköisten demokratiapalveluiden käyttöönottoa opetuksessa sekä oppilaskuntatoiminnassa ja luodaan malli kouluille. Viestitään ja markkinoidaan aineistoja opettajille, jotta heillä olisi paremmat välineet toteuttaa uusissa opetussuunnitelmissa demokratiakasvatuksesta linjattuja tavoitteita.

Hallitus on kansallisessa perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa 2017–2019 linjannut seuraavasti:

Käytettävissä olevien resurssien puitteissa kartoitetaan, miten koulujen ja järjestöjen yhteistyö kansalaistoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan opettamiseen ja kannustamiseen voitaisiin vahvistaa. Käytettävissä olevien resurssien puitteissa kartoitetaan myös miten Nuortenideat.fi -kanava voidaan ottaa käyttöön opetuksessa sekä oppilaskuntatoiminnassa. Kartoituksen pohjalta voidaan luoda malli kouluille.

Tavoitteena on, että nuoret kokevat tulevaisuutta kuulluiksi ja voivansa osallistua itselleen tärkeitä asioita koskevaan päätöksentekoon myös valtakunnallisissa asioissa aikaisempaa paremmin ja että kaikissa kunnissa toimii nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä. Osallistuminen ja kuulluksi tuleminen ovat lisänneet nuorten kokemusta yhteiskunnan jäsenyydestä ja osallisuudesta, mikä on vähentänyt myös ääriliikkeisiin kuulumisen houkuttelevuutta.

Toimenpiteet

3.1.

Lisätään tietoisuutta nuorten yhdenvertaisista osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista sekä niiden toimeenpanosta muun muassa viestimällä kunnille, erityisesti kuntien opetus- ja nuorisotoimille, sekä maakunnille uuden nuorisolain ja kuntalain sekä tulevan maakuntalain osallistumisoikeuksista ja nuorten osallistumista tukevista malleista ja keinoista. Lisätään nuorten tietoisuutta osallistumisoikeuksista ja vaikuttamismahdollisuuksista ja kanavista. Vahvistetaan nuorten yhdenvertaiseen osallisuuteen liittyvää toimintaa huomioimalla nuorten osallistuminen ja vaikuttaminen osana nuorisotalon osaamiskeskusten tavoiteohjausta. Hankitaan tutkimusten ja selvitysten avulla ajankohtaista tietoa siitä, millaiset vaikuttamiskeinot ovat nuorten itsensä mielestä kiinnostavimpia ja tuloksellisimpia.

3.2.

Viranomaisten osaamista parannetaan nuorten kuulemisessa (ml. säädöstausta, kuulemisen menetelmät, digitaalisuus ja sähköisten demokratiapalveluiden käyttö sekä kehittäminen) tuottamalla nuorten kuulemiseen liittyvää aineistoa (mm. valtioneuvoston säädösvalmistelun kuulemisoppaaseen), lisäämällä yhteistyötä nuoria edustavien järjestöjen kanssa sekä kouluttamalla virkamiehiä siten, että nuoret pääsisivät tosiasiallisesti vaikuttamaan yhä useampaan päätöksentekoprosessiin. Kannustetaan eri

toimijoiden yhteistyökäytäntöjen lisäämiseen, esimerkiksi nuorten kuulemiseen kaupunkisuunnittelussa turvallisuuden näkökulmasta.

3.3.

Opetussuunnitelmien perusteissa ihmisoikeudet ovat vahvasti läsnä ja kulttuurista monimuotoisuutta hyödynnetään vahvuutena. Kriittisen ajattelun taitoja ja kielitietoisuutta (parempaa arvostelukykä ja kommunikaatiota) painotetaan. Oppilaiden yhteiskunnallisia taitoja vahvistetaan yhteiskuntaopin opetukseen osoitetun kahden vuosiviikkotunnin lisäresurssin kautta. Kannustetaan yhteistyöhön opetustoimen ja kansalaisjärjestöjen, mukaan lukien poliittisten nuorisjärjestöjen, välillä. Opetushallitus tukee kouluja tavoitteen saavuttamisessa.

Koordinoi: OM

Mukana: OKM, STM, YM, SM

2.4. Yhä harvemmillä nuorella on mielenterveysongelmia ehkäisevän toiminnan ansiosta

Ilmiö - mielenterveys

Mielenterveys- ja päihdetyö opiskeluterveydenhuollossa (THL 19/2016) julkaisun mukaan mielenterveys- ja päihdehäiriöt aiheuttavat pääosan nuorten terveyshaitoista. Ne ovat merkittävä syrjäytymisen ja pitkäaikaisen työkyvyttömyyden riskitekijä. Nuoruusiästä (ikävuodet 13–22) on elämänsä aikana lapsuudesta aikuisuuteen siirtymisen vaihe, joka alkaa fyysisestä murrosiästä ja päättyy nuoreen aikuisuuteen. Mielenterveyden häiriöt puhkeavat usein nuoruusiässä ja nuorisoiästä 20–25 prosentilla on jokin diagnosoitu mielenterveyden häiriö. Varhaisnuoruudessa yleisimpiä ovat käytös- ja tarkkaavuushäiriöt, kun taas keskinuoruusiästä varhaisaikuiseen asti ahdistuneisuus-, mieliala- ja päihdehäiriöt ovat tavallisimpia. Psykoosisairaudet puhkeavat yleisimmin myöhäisessä nuoruusiässä ja nuorena aikuisuudessa. Lisäksi mielenterveyden häiriöille on tyypillistä kahden tai useamman häiriön yhtäaikaisuus. Mielenterveyden häiriöt ovat työllillä yleisempiä kuin pojilla, mikä selittävät työllillä nuoruudessa voimakkaasti lisääntyvät ahdistus- ja masennustilat. Mielenterveyden häiriöt ovat yhteydessä hyvinvointia kuormittaviin tekijöihin, kuten toimeentulon vaikeuksiin, työttömyyteen, alhaiseen koulutukseen ja päihteidenkäyttöön.

Terveyskäyttäytymisessä, hyvinvoinnissa, mielenterveysoireissa ja päihteiden käytössä on edelleen eroja koulutustaustan mukaan lukiossa opiskelevien hyväksi ammattikoululaisiin nähden. (Kaltiala-Heino ym. 2015, Marttunen & Haravuori 2015.) Keskimäärin puolet elämänsä aikana mielenterveyden häiriöistä puhkeaa keskinuoruuteen mennessä ja kolme neljästä ennen 25 vuoden ikää (Coughlan ym. 2013). Nuorten mielenterveyden ongelmiin liittyy usein vahingollista terveyskäyttäytymistä, kuten tupakointia, runsasta alkoholin käyttöä ja huumeiden kokeilua (Kaltiala-Heino ym. 2015). Mielenterveyden häiriöiden puhkeamista voidaan ehkäistä, niiden vaikeusastetta lieventää ja niistä toipumista edistää.

Suomi nuorten kasvuympäristönä -raportissa (2016) tarkasteltiin kaikkien vuonna 1987 Suomessa syntyneiden elämänsä aikana monipuolisen rekisteritiedon valossa 25 ikävuoteen asti. Psykyllä lääkkeiden ja

psykiatrian erikoissairaanhoidon palveluiden käyttö oli yleistä: koko kohortista 29 prosenttia oli käyttänyt niitä. Psykiatrinen diagnoosi oli kirjattu 17 prosentille kohortin nuorista aikuisista. Sekä miehillä että naisilla tyypillisimmät diagnoosit liittyivät mielialahäiriöihin sekä neuroottisiin, stressiin liittyviin ja elimellisoireisiin (somatoformisiin) häiriöihin. Mielenterveyden häiriöt olivat suurin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä selittävä sairausryhmä.

Tavoite

Hallitus on puolivälitarkastellussaan linjannut (Hyvinvointi ja terveys; kärkihanke 2, Edistetään hyvinvointia sekä vähennetään eriarvoisuutta) seuraavasti:

Tavoitteena on lisätä terveitä elämäntapoja, kuten liikuntaa, ja vahvistaa mielenterveyttä, vähentää rakennuksista aiheutuvia terveyshaittoja sekä kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja.

Tavoitteena on, että nuorten mielenterveys on suojaavien tekijöiden avulla vahvistunut siten, että yhä harvempi nuori joutuu kärsimään mielenterveyden ongelmista ja kiusaamisesta, mukaan lukien koulukiusaamisesta. Nuorten kanssa työskentelevillä on aikaisempaa paremmat tiedot ja taidot tunnistaa nuoren mielenterveys- ja päihdeongelmia ja tarvittaessa ohjata nuori avun piiriin oikea-aikaisesti.

Nuorten mielenterveyden sirpaleisesta palvelujärjestelmästä on siirrytty kohti selkeämpää ja yhtenäisempää palvelumallia, joka tunnistaa paremmin syrjäytymisen, päihteiden ja mielenterveyden yhteyden.

Toimenpiteet

4.1.

Vahvistetaan oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia sekä mielenterveystaitoja sen osana. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2014) velvoittaa koulutuksen järjestäjiä ennaltaehkäisevään ja yhteisölliseen opiskeluhuoltoon kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseksi. Mielenterveystaidot kytkeytyvät luontevasti osaksi näitä tavoitteita. Suomen Mielenterveysseura on OKM:n tuella kehittänyt materiaalia tähän tarkoitukseen. THL on tuottanut materiaalia mielenterveyden turvataitojen opettamiseen. Tuetaan näiden ja muiden hyväksi havaittujen materiaalien ja menetelmien käyttöä sekä levittämistä. Toimintaa suunnataan yksinäisyyden, syrjinnän, kiusaaminen ja itsemurhien ennaltaehkäisyyn.

4.2.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki sisältää yhteisöllisen oppilashuollon. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus arvioi, kuinka lain toimeenpanossa on otettu huomioon oppilaiden ja opiskelijoiden mielenterveyden edistäminen ja ehkäisevä päihdetyö osana yhteisöllistä oppilashuoltoa. Vahvistetaan mielenterveys- ja päihdetyön osuutta kaikki oppilaat ja opiskelijat saavuttavissa vuosittaisissa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksissa sekä muussa yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa (mukaan lukien koulukuraattorit ja -psykologit sekä monialaiset asiantuntijaryhmät) Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman linjausten mukaisesti. Kehitetään koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa toimivien lääkäreiden roolia yksilökohtaisessa ja yhteisöllisessä opiskeluhuollossa hyödyntäen hyviä malleja sekä THL:n opasta mielenterveystyön menetelmistä opiskeluterveydenhuollossa (THL Ohjaus 20/2016).

4.3.

Valmistetaan myös kouluterveydenhuoltoon opiskeluterveydenhuoltoon julkaistua käsikirjaa vastaava teos mielenterveys- ja päihdetyön tueksi (vrt. THL Ohjaus 20/2016). Levitetään ja juurrutetaan nuorten eri kasvuympäristöihin vaikuttavia menetelmiä nuorten päihdeiden käytön ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Työssä otetaan huomioon myös heikommassa asemassa olevien päihdeongelmien varhainen tunnistaminen ja tuki sekä tarvittaessa etsivän työn menetelmien edelleen kehittäminen. Viedään paikallisten alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen vähentämiseen tähtäävän Pakka-toimintamallin mukaisia työtapoja osaksi nuorisotyötä ja oppilaitosten toimintaa. Toimivaksi todetussa Pakka-toimintamallissa aktivoidaan ja osallistetaan yhteisöjä yhteistyöhön mm. alaikäisten alkoholin ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön sekä rahapelaamisen ja nuorten aikuisten humalajuomisen vähentämiseksi. Vahvistetaan liikunta- ja urheiluseurojen työtä päihdehaittojen ehkäisemiseksi ottamalla käyttöön päihdeettömyyttä tukevia toimintatapoja.

4.4.

Turvataan Time out! Aikalisä! Elämä raiteilleen –toimintamallin jatkuminen. Malli tarjoaa psykososiaalisia tukitoimia nuorten miesten syrjäytymiskehityksen ehkäisemiseksi. Toimintamalli mahdollistaa aktiivisen tuen tarjoamisen nuorille miehille kutsunnoissa ja varusmie- tai siviilipalveluksen keskeytyessä. Toimintamalli on arvioitu vaikuttavaksi. Varmistamalla etsivän nuorisotyön rahoitus OKM:stä, turvataan toimintamallin jatkuminen.

4.5.

Vahvistetaan nuorten mielenterveyskuntoutujien osallisuutta levittämällä Kulttuuripaja-mallia eri puolille maata. Toiminta on suunnattu 18–35 -vuotiaille mielenterveyskuntoutujille. Kulttuuripajassa tehdään ryhmissä kuntoutujaa kiinnostavia asioita, tavoitteena on löytää luovan ryhmätoiminnan myötä luontevia välineitä elämänhallinnan sekä sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja edelleen työ- ja toimintakyvyn parantamiseen. Toiminnassa keskitytään osallistujien voimavaroihin, vahvuuksiin sekä uuden oppimisen mahdollisuuksiin.

Koordinoi: STM

Mukana: OKM, TEM, YM, SM, PLM

2.5. Nuori saa riittävää neuvontaa ja muuta tukea itsenäiseen asumiseensa

Ilmiö - asuminen

Suomessa nuoret itsenäistyvät verrattain varhain ja vuokra-asuminen on nuorille tyypillisin asumismuoto. Asuntoa etsivien nuorten käytössä olevat tulot ovat keskimäärin pienet ja he pärjäävät huonosti kovassa kilpailussa vuokra-asunnoista erityisesti pääkaupunkiseudulla ja muissa kasvukeskuksissa. Nuorella on riski joutua asunnottomaksi, jos siirtyminen itsenäiseen asumiseen tapahtuu liian varhain, äkisti tai ilman, että nuori on saavuttanut itsenäisyyden vaatimia taitoja. Muita suurempi riski joutua asunnottomaksi on mm. laitoksista itsenäiseen asumiseen siirtyvillä mielenterveys- ja päihdekuntoutujilla, maahanmuuttajanuorilla, sekä lastensuojelun jälkihuollon asiakkaila.

Asuntomarkkinaselvityksen (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, selvitys 1/2017) mukaan Suomessa on onnistuttu vähentämään asunnottomien määrää jälleen vuonna 2016. Nuorten asunnottomuus vähentyi 250 henkilöllä. Vuonna 2016 asunnottomana oli yhä 1 399 alle 25-vuotiasta nuorta. Suurin osa heistä asui tuttavien ja sukulaisten luona. Todennäköisesti asunnottomien nuorten määrä on kuitenkin suurempi. Asumisen epävarmuus ja asunnottomuus rajoittavat merkittävästi nuorten mahdollisuuksia itsenäistyä ja sitoutua opiskeluun ja työelämään. Siksi on tärkeää parantaa nuorten asumisen ja arjenhallinnan taitoja sekä tarvittaessa turvata itsenäisen asumisen onnistuminen osalle nuorista tukipalveluin.

Tavoite

Hallituksen 2016 päättämän asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman 2016–2019 mukaan:

Ympäristöministeriö ja ARA edistävät asumisneuvonnan laajentamista kaikkiin isoihin kaupunkeihin ja kehyskuntiin.

Selvitetään mahdollisuudet tehostaa ulosottoimen, sosiaaliviranomaisten sekä talous- ja velkaneuvonnan toimijoiden yhteistyötä häätöjen ehkäisemiseksi ja kaupunkikohtaisen häätöseurannan mahdollistamiseksi. Selvitetään onko mahdollista luoda viranomaisten yhteistyöhön perustuva käytäntö, jolla varmistetaan, että asumisneuvonta saa etukäteen tiedon, jos alle 25 -vuotiasta uhkaa häätö.

Ohjaamoissa ja vastaavissa nuorten matalankynnyksen palvelupisteissä selvitetään myös nuoren asumistilanne ja erityistarpeet, nimetään tarvittaessa omatyöntekijä sekä rakennetaan yhteistyökäytännöt asumisen onnistumisen turvaamiseksi.

Tavoitteena on, että nuoren mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti on parantunut. Eri ryhmiin kuuluvien nuorten kynnys saada asiantuntevaa, monialaista ja ratkaisukeskeistä neuvontaa sekä muuta tukea itsenäiseen asumiseensa on madaltunut. Sen tuloksena nuorten asumisen pulmat ratkeavat entistä aikaisemmassa vaiheessa, mikä on vähentänyt asumiseen liittyviä vakavia ongelmia, mukaan lukien häätöjen määrää.

Toimenpiteet

5.1.

Vahvistetaan yksilökohtaista asumisen ohjausta matalan kynnyksen palvelupisteissä, kuten Ohjaamoissa.

5.2.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien asuntolatoiminnan ja nuorisotyön yhteistyömahdollisuuksia selvitetään. Yhteistyöllä voidaan vahvistaa itsenäisen asumisen valmiuksia ja tarjota lisää toimintaa asuntoloiden vapaa-ajalle.

5.3.

Vähennetään kehitysvammaisten nuorten ja mielenterveyskuntoutujanuorten laitoshoidtoa sekä siirretään asumisen painopistettä tavallisiin asuntoihin ja asuntoryhmiin. Kehitetään asuntoverkostoja, kotiin vietävää arjen ja asumisen tukea, sekä monialaisen tukityön malleja.

5.4.

Valtakunnanvoudin toimiston kanssa sovitaan AUNE-kaupunkien osalta kaupunkikohtaisen häätötilaston laatimisesta vuosittain alle 25-vuotiaiden nuorten aikuisten häädöt eritellen. Asumisneuvonta-avustusta saavilta organisaatioilta kerätään toimivia nuorten häätöuhkatilanteiden ratkaisumalleja. Toimivat mallit kuvataan asumisneuvonnan oppaassa ja toimijoita ohjataan mallien hyödyntämiseen. Selvitetään, missä tilanteissa ja millä edellytyksillä vuokranantajalla on mahdollisuus (tai velvollisuus) salassapitosäännösten sitä estämättä olla yhteydessä sosiaaliviranomaisiin uhkaavan häädön estämiseksi, sosiaalihuollon tarpeen selvittämisen mahdollistamiseksi ja nuoren asiakkaan edun toteutumisen varmistamiseksi.

Koordinoi: YM

Mukana: STM, OKM ja TEM

3. SUOMEN TAVOITTEET NUORISOALAN KANSAINVÄLISELLE JA EUROOPPALAISLLE YHTEISTYÖLLE

Euroopan unionin yhteistyötä nuorisoalalla ohjaa EU:n ministerineuvoston päätöslauselma (2009/C 311/01) nuorisoalan eurooppalaisen yhteistyön uudistetuista puitteista (2010–2018), eli EU:n nuorisostrategia, ja Euroopan neuvoston nuorisotoimintaa ministerikomitean päätöslauselma (CM/Res(2008)23) Euroopan neuvoston nuorisopolitiikasta. Suomi on poliittisella sitoutumisellaan näiden strategioiden toimeenpanoon tunnustanut niiden tavoitteet toteutettaviksi myös kansallisessa nuorisopolitiikassaan. Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman kansalliset tavoitteet ohjaavat osaltaan Suomen toimintaa myös eurooppalaisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä.

Vaikka nuorten tilanne Euroopassa onkin parantunut viime vuosina monin tavoin ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden nuorten osuus kasvanut, on talouskriisi koetellut erityisesti nuoria. EU:n nuorisotyöttömyysaste on kaksinkertainen verrattuna kokonaistyöttömyysasteeseen ja Euroopan unionin alueella koulutuksen ja työelämän ulkopuolella on 6,6 miljoonaa nuorta (NEET). Euroopan komission mukaan noin 60 % koulunkäynnin keskeyttäneistä nuorista on työttömänä tai työvoiman ulkopuolella. Maahanmuuttajanuorilla on keskimääräistä suurempi riski jäädä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle. Näihin haasteisiin vastaamiseksi tarvitaan monialaista yhteistyötä eri sektoreiden välillä, virallista koulutusjärjestelmää, mutta myös yhä enenevässä määrin nuorisotyön piirissä kehitettyä osaamista ja menetelmiä. Nuorisotyön rooli onkin viime vuosina korostunut sekä Euroopan neuvoston että Euroopan unionin puitteissa tehtävässä nuorisoalan yhteistyössä. Keskeiseksi tavoitteeksi on noussut nuorisotyön laadun kehittäminen.

Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman 2017–2019 tavoitteena eurooppalaisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä on kehittää nuorisotyön laatua panostamalla:

- nuorisotyöntekijöiden osaamiseen, verkostoitumiseen ja hyvien käytäntöjen vaihtoon
- digitaalisen nuorisotyön kehittämiseen
- nuorisoalan tiedon tuottamiseen

Näiden tavoitteiden lisäksi yhteistyötä tulevat ohjaamaan Suomen tulevien Euroopan neuvoston (2018–2019) ja Euroopan unionin (2019) puheenjohtajakausien yhteiset kansalliset tavoitteet ja agendat.

3.1. Nuorisotyöntekijöiden osaamisen kehittäminen

Tilanne

Euroopan komission tutkimusten mukaan sekä vapaaehtoisten että palkattujen nuorisotyöntekijöiden koulutustaustat sekä koulutusvaatimukset vaihtelevat huomattavasti Euroopan unionin jäsenmaiden kesken. Nuorisotyön laadun parantamiseksi on välttämätöntä panostaa nuorisotyöntekijöiden osaamisen kehittämiseen Euroopan tasolla. Vertaisoppimiseen ja käytäntöön perustuvan koulutuksen ja valmennuksen avulla voidaan nopeuttaa hyvien käytäntöjen ja innovaatioiden vaihtoa sekä nostaa nuorisotyön ja nuorisotyöntekijöiden arvostusta.

Moniin Euroopan maihin verrattuna nuorisotyöllä on Suomessa vahva asema. Nuorisotyö perustuu omaan lainsäädäntöön ja nuorisotyön koulutus on kansainvälisesti ja eurooppalaisesti vertaillen korkeatasoista ja kehittämissuuntautunutta. Suomalaisen nuorisotyön laajuus, laatu, ammatillisuus ja innovatiivisuus ovat eurooppalaista kärkeä ja laajasti myös sellaiseksi tunnustettua. Nuorisotyö on pitkälle kehittynyttä digitaalisessa nuorisotyössä, nuorten uusien osallistumismuotojen kehittämisessä ja nuorisosektori on tunnustettu aktiivisena kumppanina monialaisessa yhteistyössä.

Tavoite

Suomen tavoitteena on viedä suomalaisen nuorisotyön osaamista muihin Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin jäsenmaihin ja samalla parantaa myös suomalaisen nuorisotyön koulutuksen ja osaamisen tasoa verkostoitumisen ja vuorovaikutuksen avulla. Nuorisotyöntekijöiden osaamisen kehittämisellä tuetaan Euroopan neuvoston ja Euroopan unionin nuorisopoliittisten tavoitteiden toimeenpanoa ja samalla edistetään yhteistä ymmärrystä eurooppalaisiin arvoihin perustuvasta nuorisotyöstä.

Toimenpiteet

Suomi tarjoaa malleja ja kehittämiskumppanuuksia nuorisotyön koulutukseen sekä kouluttajien ja koulutettujen työntekijöiden verkottumiseen.

Toimintaa toteutetaan nuorisotyöalan koulutusta tarjoavien oppilaitosten ja nuorisotyön kentän yhteistyönä painottaen paikallisten olosuhteiden, hallinnon rakenteiden, nuorisotyön käytäntöjen ja perinteiden kunnioittamista. Toiminnalla voidaan täydentää kansainvälisten järjestöjen, erityisesti Euroopan neuvoston sekä Euroopan unionin tukemaa kansalaisyhteiskuntatoimijoiden työtä Euroopassa.

Yhteistyössä paikallisten toimijoiden, kuten nuorisojärjestöjen kanssa tuotetaan koulutusjaksoja nuorisotalan toimijoille ja pilotoidaan teemamoduuleja, joihin voivat osallistua sidosryhmien, kuten hallinnon, päätöksentekijöiden, järjestöjen, koulutusorganisaatioiden ja nuorisotutkimuksen edustajat. Koulutusjaksot toimivat paitsi nuorisotyön ja –politiikan keskeisinä teemaseminaareina, myös foorumeina, joilla paikallisen nuorisotyön koulutusta suunnitellaan. Koulutus on käytäntöperusteista ja sitä tuetaan myös sähköisin oppimisympäristöin. Tavoitteena on, että koulutusten tuloksena varsinainen paikallinen

nuorisotyön koulutus voisi käynnistyä paikallisten toimijoiden ja suomalaisten asiantuntijoiden yhteistyönä. Tuloksena on myös kouluttajien, koulutettujen ja sidosryhmien eurooppalainen verkottuminen.

3.2. Digitaalisen nuorisotyön kehittäminen

Tilanne

Suomalaisessa nuorisotyössä on hyödynnetty uuden median ja teknologian sovelluksia varsin nopeasti niiden käyttöönoton jälkeen. Erityisesti mobiiliteknologian kehitys on heijastunut myös nuorisotyöhön uudenlaisten verkkovälineiden ja sosiaalisen median palvelujen leviämisen myötä. Digitaalista nuorisotyötä ei ole enää tarkoituksenmukaista tarkastella omana työmuotonaan tai rajata ainoastaan verkossa tehtäväksi nuorisotyöksi, vaan digitaalisuuden tulisi tulla osaksi kaikkia tavoitteellisia nuorisotyön työmuotoja, kuten esimerkiksi avointa nuorisotyötä, tieto- ja neuvontatyötä, etsivää nuorisotyötä ja työpajatoimintaa.

Digitaalinen teknologia ja media voivat olla osa nuorisotyötä joko välineenä, toimintamuotona tai sisältönä. Digitaalinen nuorisotyö ei kuitenkaan tarkoita ainoastaan erilaisia nuorten parissa tehtäviä toimintamuotoja, vaan myös koko nuorisotoimialan digitalisaatiota laajemmassa merkityksessä.

Digitaalinen nuorisotyö on suhteellisen lyhyessä ajassa vakiinnuttanut asemansa eurooppalaisessa yhteistyössä ja se sisältyy myös EU:n nuorisoministereiden vuonna 2015 hyväksymään nuorisotoimintasuunnitelmaan vuosille 2016–2018. EU-tason yhteistyön tavoitteena on tuottaa digitaalista nuorisotyötä koskevia suosituksia ja nuorisotyön ammattilaisten koulutusta tukevia linjauksia jäsenmaille vuoden 2017 loppuun mennessä.

Tavoite

Digitaalista nuorisotyötä koskevassa eurooppalaisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä Suomen keskeisenä tavoitteena on kokonaisvaltaisen ymmärryksen lisääminen digitaalisen median ja teknologian käytöstä nuorisotyössä. Digitalisaatio ymmärretään usein välineiden näkökulmasta, jolloin digitaalisen nuorisotyön perimmäinen tavoite jää taka-alalle: nuorten kasvun tukeminen medioituneessa ja alati digitalisoituvassa yhteiskunnassa.

Toimenpiteet

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää vuoden 2017 aikana yhteistyöhanke Viron kanssa digitaalisen nuorisotyön kehittämiseksi. Suomessa sosiaalista mediaa käytetään varsin monipuolisesti nuorisotyössä ja esimerkiksi erilaisten nuorisotyöllisten pelitoimintojen osalta Suomi on yksi edelläkävijöistä. Viro puolestaan on kehittänyt kansalaisten digitaalista asiointia, joten Viron osaamista voidaan hyödyntää nuorten digitaalisen osallisuuden edistämiseksi.

Tavoitteena on, että myöhemmässä vaiheessa hanke laajennetaan eurooppalaiseksi vertaisoppimishankkeeksi, jonka toteuttamisessa hyödynnetään aikaisemmin mainitun EU:n nuorisotoimintasuunnitelman valmistelemissä suosituksissa ja linjauksissa sekä tuetaan niiden toteutusta jäsenmaissa. Lisäksi tutkitaan mahdollisuuksia sisällyttää hanke osaksi EU:n nuorisotoimintasuunnitelman seuraavaa työohjelmaa.

3.3. Nuorisoalan tiedon tuottaminen

Tilanne

EU:n nuorisostrategia tarjoaa välineitä, jotka tukevat kansallisten nuorisopoliittisten ohjelmien toimeenpanoa ja tiedontuottamista. EU:n nuorisoraportit, nuorisoindikaattorit sekä muu EUROSTAT:ilta saatava näyttö antavat tietoa nuorten tilasta ja tehdyistä toimenpiteistä. Vuoden 2017 aikana julkistettava nuorisoalan tietokanta Youth-wiki tarjoaa tietoa nuorisopoliitiikan institutionaalisista rakenteista, toimintaympäristöistä ja käytännöistä kaikilta EU:n nuorisostrategian toiminta-aloilta. Euroopan neuvoston ja Euroopan komission välisen nuorisoalan kumppanuussopimuksen osana toimiva Eurooppalainen nuorisoalan tietokeskus (European Knowledge Centre for Youth Policy, EKCYP) kerää ja tuottaa tietoa myös EU:n ulkopuolisten maiden tilanteesta ja täydentää siten EU:n piirissä tapahtuvaa tiedontuotantoa. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n maakohtaisten analyysien tavoitteena on tuottaa kunkin maan omista tarpeista ja tilanteesta lähteviä selvityksiä, antaa kansainvälistä vertailutietoa sekä suosituksia kansallisten järjestelmien kehittämiseksi.

Pohjoismainen lapsi- ja nuorisotyön komitea NORDBUK toimii yhteistyössä useiden muiden lapsi- ja nuorisopoliittisten toimijoiden kanssa, kuten Pohjoismainen hyvinvointikeskus (NVC). Se ylläpitää koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleviin nuoriin (NEET) liittyvää, koulupudokkuutta koskevaa pohjoismaista tietopankkia. Tietopankin avulla pyritään lisäämään hyvien käytäntöjen ja tutkimustiedon vaihtoa toisen asteen koulutuksen keskeyttämisestä ja sen ehkäisystä.

Tavoite

Suomen tavoitteena on, että nuorisoalan eurooppalaisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä keskityttäisiin tiedon tuotantoon nuorisotyön vaikuttavuuden näkökulmasta ja arvioitaisiin nuorisotyön ja -politiikan nykyisten mallien ja menetelmien tuloksellisuutta suhteessa niille asetettuihin tavoitteisiin.

Toimenpiteet

Pohjoismainen lapsi- ja nuorisoyhteistyön komitea (NORDBUK) toteuttaa hankkeen nuoria ja nuorten asemaa koskevan tiedon keräämisen yhdenmukaistamiseksi Pohjoismaissa. Hankkeen tavoitteena on tuottaa vertailukelpoista tietoa nuorten erilaisesta arjesta ja elinoloista Pohjoismaissa. Hankkeen käynnistämiseksi kootaan ja tarkastellaan olemassa olevaa pohjoismaista ja kansainvälistä tutkimusaineistoa ikäryhmien, aihealueiden ja teemojen osalta. Verkostomaisen yhteistyön avulla vaihdetaan tietoa hyvistä käytännöistä ja tutkimusmalleista. Hankkeen edetessä arvioidaan mahdollisuuksia tuottaa yhteispohjoismainen nuoria koskeva tilastotietokanta.

Ohjelmakauden aikana toteutetaan yhteistyössä OECD:n kanssa syväanalyysi nuorten tilanteesta Suomessa. Hankkeessa hyödynnetään muiden Pohjoismaiden ja Baltian maiden kokemuksia arvioiden ja suositusten vaikuttavuudesta kansallisten nuorisopoliitikkojen kehittymiseen. Suomen osalta tarkastelu keskittyisi NEET-nuorille suunnattujen toimenpiteiden vaikuttavuuteen ja nuorille tarjottavien palvelujen toimivuuteen. Raportin tuloksia on tarkoitus käyttää myös monenkeskisessä yhteistyössä.

4. PAINOPISTEET NUORISOALAN OSAAMISKESKUSTEN HYVÄKSYMISELLE

4.1. Osaamiskeskukset nuorisolaissa

Nuorisolain (1285/2016) 19 § säädetään avustusten myöntämisestä nuorisotalan osaamiskeskusille. Nuorisotalan osaamiskeskusten tehtävänä on kehittää ja edistää nuorisotalan perus- ja erityisosaamista asiantuntija- ja muita palveluja tuottamalla, kokoamalla, hyödyntämällä tai jakamalla tietoa nuorista, nuorisotyöstä tai nuorisopolitiikasta. Nuorisolain mukaan valtakunnallisella nuorisotalan osaamiskeskusella tarkoitetaan yhteisöä, joka kehittää ja edistää nuorisotalan osaamista ja asiantuntijuutta valtakunnallisesti.

Osaamiskeskusten voivat myös muodostaa kahden tai useamman yhteisön sopimukseen perustuva yhteenliittymä. Osaamiskeskukset muodostavat aluehallintovirastojen sekä lakisääteisten valtion nuorisoneuvoston ja arviointi- ja avustustoimikunnan kanssa opetus- ja kulttuuriministeriötä tiiviisti tukevan verkoston, joka vahvistaa toimialan osaamista ja kehittämistä ja tiedonkulkua nuorisotalan yhteisöissä.

4.2. Osaamiskeskusten valintaprosessi

Opetus- ja kulttuuriministeriö hyväksyy osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden vuosiksi 2018–2019 valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman sisältämien painopisteiden mukaisesti. Nuorisotalan osaamiskeskusten valtionavustuskelpoisuuden ja rahoituksen, eli valtionavustuksen myöntäminen on harkinnanvaraista ja prosessi sisältää eri vaiheita.

Valtionavustuskelpoisuus

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisee haun valtionavustuskelpoisuudesta syyskuun 2017 loppuun mennessä sen jälkeen, kun valtioneuvosto on hyväksynyt tämän ohjelman. Osaamiskeskusten valinta tehdään niiden tahojen välillä, jotka määräaikaan mennessä ovat hakeneet valtionavustuskelpoisuuden. Arviointi- ja avustustoimikunta antaa asiassa lausuntonsa. Valtakunnallisen nuorisotalan osaamiskeskusten valtionapukelpoisuutta voi hakea kunta, kuntayhtymä, osakeyhtiö, osuuskunta, korkeakoulu, yhdistys tai säätiö, tai niiden sopimukseen perustuva yhteenliittymä. Yhteenliittymän osapuolten tulee keskuudestaan nimetä osaamiskeskustoimintaa hallinnoiva yhteisö. Jos hakijana on useamman yhteisön yhteenliittymä, tulee sillä olla yhteenliittymää koskeva sopimus. Sopimuksesta tulee käydä ilmi osapuolten välinen työnjako sekä työnjaon kustannusvaikutukset.

Hakemusten arviointi perustuu kokonaisarviointiin, jossa otetaan huomioon perusteet, jotka säädetään nuorisolaissa (1285/2016) ja valtioneuvoston asetuksessa nuorisotyöstä ja –politiikasta (211/2017). Valtioneuvoston asetuksen 7 §:ssä säädetään tarkemmin valtionapukelpoisuuden hyväksymisestä. Nuorisotyötä ja –politiikkaa koskevan asetuksen mukaan osaamiskeskusten valtakunnallista merkitystä ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta nuorisotalalla arvioidaan tarkastelemalla toimintaa, tehtäviä ja osaamista suhteessa voimassa olevaan valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan. Osaamiskeskusten muodostamaa kokonaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon keskusten toiminta ja osaaminen suhteessa valtakunnallisiin nuorisotyön ja -politiikan kehittämistarpeisiin.

Lain mukaan osaamiskeskuksen valtionapukelpoisuutta harkittaessa otetaan huomioon keskuksen taloudenhoito ja toiminnalliset edellytykset, valtakunnallinen merkitys nuorisoalalla, toiminnan yhteiskunnallinen vaikuttavuus, valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma sekä osaamiskeskuksien muodostama kokonaisuus. Valtionapukelpoisuus myönnetään määräajaksi. Toiminnallisilla edellytyksillä tarkoitetaan toiminta- tai palvelukykyä ja osaamista, joilla vastataan nuorisoalan muuttuviin tarpeisiin, sekä osaamiskeskustoiminnan mahdollistavaa sidosryhmäverkostoa. Osaamiskeskusten tulee myös kyetä seuraamaan osaamisalansa yleistä kehitystä ja raportoimaan siitä.

Valtionavustuksen myöntäminen osaamiskeskukselle

Opetus- ja kulttuuriministeriö sopii yhdessä kunkin valtionapukelpoiseksi hyväksymänsä osaamiskeskuksen kanssa sen tarkemmista osaamiskeskustehtävistä. Osaamiskeskuksat hakevat ministeriöstä valtionavustusta sovittujen tehtävien hoitamiseen. Valtionavustus haetaan vuodeksi kerrallaan, ministeriön ohjeiden mukaisesti. Arviointi- ja avustustoimikunta tekee asiassa esityksensä, minkä jälkeen ministeriö päättää avustusten myöntämisestä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi säännöllisesti tukemiensa osaamiskeskusten toiminnan tuloksellisuutta niiden kanssa sovittujen tavoitteiden saavuttamisen näkökulmasta. Ministeriö tekee asiassa yhteistyötä arviointi- ja avustustoimikunnan kanssa.

4.3. Osaamiskeskusten painopisteet vuosille 2018–2019

Nuorten osallisuus

Nuorten kansalaistoiminnan edellytysten vahvistaminen; nuorisolain 24 § mukaisen nuorten osallisuuden, vaikuttamisen ja kuulemisen edistäminen; kuntalain 22 ja 26 § mukaisten kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumisen edistäminen nuorten osalta; sekä nuorten osallisuus- ja demokratiakasvatus, mukaan lukien sähköisten osallistumispalveluiden käytön edistäminen.

Nuorten sosiaalinen vahvistaminen

Työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön koordinaatio, Nuorisotakuun toimeenpanon vahvistaminen ja monialainen yhteistyö nuorten elinolojen edistämiseksi.

Verkossa tapahtuva nuorisotyö sekä nuorten tieto- ja neuvontapalvelut

Digitaalisten menetelmien käytön edistäminen nuorisotyön eri osa-alueilla ja digitaalisen nuorisotyön osaamisen kehittäminen; nuorten tieto- ja neuvontapalveluiden tukeminen.

Nuorisotyön laadun ja menetelmien kehittäminen

Nuorisotyön monipuolisen vaikuttavuuden edistäminen, mukaan lukien kouluissa ja kirjastoissa tehtävä nuorisotyö sekä kulttuurinen ja liikunnallinen nuorisotyö; nuoria koskevan tutkimustiedon tuottaminen ja indikaattorien kehittäminen sekä nuoria koskevan tiedon kerääminen, tallentaminen ja analysointi; sekä nuorisotyön uusien muotojen kehittäminen, dokumentointi ja levittäminen.

Vuosille 2018–2019 valittavien osaamiskeskusten tulee toteuttaa tehtäviään edellä mainituilla sekä muilla valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelmassa mainituilla alueilla.

5. OHJELMAN SEURANTA JA ARVIOINTI

Nuorisolain (6 §) mukaan Valtion nuorisoneuvoston tehtävänä on muun ohella käsitellä nuorten kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia nuoriin ja nuorille suunnattuihin palveluihin ja toimintoihin. Lisäksi neuvosto antaa ministeriölle lausunnon valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan otettavista asioista. Kuten ohjelman johdanto-osassa on kerrottu, neuvosto antoi lausuntonsa ohjelmaan otettavista asioista 30.9.2016.

Lain säännöstä täsmentää ja täydentää asetus nuorisotyöstä ja politiikasta. Asetuksen 3 § mukaan ”Arvioidessaan valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia valtion nuorisoneuvoston tulee ottaa huomioon valtion talousarviossa nuorten kasvu- ja elinoloihin kohdistetut määrärahat. Neuvosto laatii kerran hallituskaudessa valtioneuvostolle arvioinnin valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman toteutumisesta ja tekee esityksiä ohjelman mahdollisista muutostarpeista”.

Vaikka Valtion nuorisoneuvosto on valtioneuvoston asettama toimielin, se on arviointityössään itsenäinen ja puolueeton suhteessa ohjelmaa toteuttaviin ministeriöihin. Neuvosto päättää itse arviointityönsä organisoinnista, muodosta ja sisällöstä. Neuvostolla on lain mukaan mahdollisuus esimerkiksi asettaa jaosto tähän liittyvän tehtävän valmistelua varten.

Ohjelmassa on kolme sisällöllistä osa-aluetta: kansalliset linjaukset, kansainväliset ja EU linjaukset sekä osaamiskeskukset. Käsillä olevan ohjelman poikkeuksellinen kausi, 2017–2019, käytännössä kaksi vuotta asettaa erityiset haasteet tavanomaisten mittareiden asettamiselle.

Osaamiskeskusten työn tuloksellisuutta arvioidaan osana niiden valtionavustusprosessia. Kansainväliset ja EU tavoitteet Suomen yhteystyölle linjaavat toimintaa. Näiden tavoitteiden ja toimenpiteiden luonne ovat kuitenkin kansallisista eriäviä. Seuranta kohdistuu näin ollen ensisijaisesti kansallisiin nuorten kasvu- ja elinoloja edistäviin nuorisopoliittisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin.